

'Waar mogelijk in samenhang', over geïntegreerd en thematisch werken in het primair onderwijs.

Voor basisschoolleerlingen is een geïntegreerde thematische werkwijze voor het verwerven van de leerinhouden een gewenste aanpak. De leerlingen ervaren immers de wereld niet als vakkengesplitst maar als een geheel. Omdat uitgeverijen onderwijsleerpakketten (methoden) blijven uitgeven voor de verschillende vakken komt het geïntegreerde werken met name voor de oudste leerlingen van de basisschool, nauwelijks van de grond. Er is een oplossing beschikbaar.

Voor de midden- en bovenbouw van de basisschool is er in dit kader een uitstekend pakket te verkrijgen: Alles-in-1 en Alles-Apart. De inhoud is logisch, afwisselend en motiverend en het maakt gedifferentieerd werken mogelijk. Het bestrijkt nagenoeg alle vakken van de basisschool, met uitzondering van de vakken rekenen en bewegingsonderwijs. Bovendien voldoet het aan de huidige wet- en regelgeving (kerndoelen).

Wat valt er op de basisschool te leren?

Wat moeten kinderen eigenlijk op de basisschool leren? De vraag is eenvoudiger gesteld dan beantwoord. Wij, de burgers van Nederland, hebben ooit bedacht dat er onderwijs gegeven moet worden om onze kinderen goed voor te bereiden op hun toekomst. Nog maar zo'n twee- à driehonderd jaar geleden werd het leven voor heel veel mensen ingewikkelder. Ouders konden hun kinderen niet meer rechtstreeks voorbereiden op het volle leven. Zo werden leren lezen, rekenen en schrijven belangrijke basisvaardigheden. Schoolmeesters en juffen vulden het werk van de ouders aan en zorgden vooral voor het aanbrengen van de intellectuele bagage van de jeugd.

Ook de overheid zag de waarde van educatie in. Het volgen van onderwijs werd voor kinderen verplicht gesteld. Heel veel (belasting)geld werd geïnvesteerd in het opbouwen van een goed onderwijssysteem voor allen. Nu zitten we met een immens bouwwerk dat onderwijs heet. Met nog altijd de oeroude vraag: Hoe bereiden we onze jeugd zo goed mogelijk voor op de (toekomstige) samenleving. Met direct de vragen daaraan gekoppeld: Wat moeten ze leren (*kennis*), wat moeten ze kunnen (*vaardigheden*) en hoe moeten ze zich gedragen in onze samenleving (*houdingen*)?

Heel wat onderwijsmensen, inclusief wetenschappers, hebben zich over deze vragen gebogen. Antwoorden, en weer nieuwe vragen en oplossingen hebben geleid tot het onderwijsstelsel zoals het nu functioneert. Het stelsel wordt ondersteund door een ingenieus en minutieus systeem van wet- en regelgeving. Dat neemt niet weg dat politici en ouders voortdurend bezig blijven met de basisvragen: *Wat* moeten kinderen leren en *hoe* moet dat gebeuren. Deze vragen blijven gesteld worden omdat de samenleving verandert en de (school)ontwikkeling van kinderen/leerlingen ook sterk aan verandering onderhevig is. Mede door de invloed van de maatschappelijke omstandigheden (opvoeding, voeding en inspraak) is ook de leerling 'veranderd'.

Lezen, schrijven, rekenen en zingen

Was het leren van de hier voor genoemde vakken ooit het vertrekpunt om onderwijs te geven. Nergens stond nadrukkelijk in een wet omschreven wat kinderen op school precies moesten leren. Ja, er stond opgetekend aan welke vakken aandacht besteed moest worden. Meer niet. Zo'n twintig jaar geleden kwam daar verandering in. Naast de opsomming van de onderscheiden vakken, ging de overheid voorschrijven *wat* er in het basisonderwijs nadrukkelijk aan de orde diende te komen. Er werden zogenoemde kerndoelen geformuleerd en in een wet opgenomen. Weliswaar alles nog in vage bewoordingen, maar de trend was gezet.

De overheid gaat steeds verder in het vastleggen van wat er op school geleerd moet worden. Naast het rijtje vakken, zijn er nu kerndoelen en referentieniveaus omschreven. Bovendien is er de eis methoden(on)afhankelijke toetsen af te nemen. De leerinhoud van het onderwijs, het 'wat', wordt dus gedetailleerder vastgelegd. Het stadium van het opsommen van alleen een rijtje vakken in de wet zijn we allang gepasseerd. De overheid laat het bepalen van de leerinhoud van basisscholen niet meer over aan alleen de professionals, de leraren.

Werken met methoden

Voor leraren verandert er door deze wettelijke aanvullingen in de dagelijkse onderwijspraktijk niet veel, omdat er zeker voor het leren van de basisvaardigheden met bestaande methoden (vaste onderwijsleerpakketten) gewerkt wordt. Wel geeft het werken met toetsen en testen meer sturing aan het onderwijs; dat leidt bijvoorbeeld tot training voor de toets. Het steeds meer werken met toetsen levert niet alleen meer administratief werk op, maar kost ook veel onderwijstijd.

In de methoden die in de basisschool tegenwoordig gebruikt worden, staat tot op lesniveau de inhoud (het 'wat') én de werkwijze (het 'hoe') heel duidelijk omschreven. Afhankelijk van de wensen en de mogelijkheden van een schoolteam maken de leraren voor nagenoeg alle vakken gebruik van verschillende methoden. De inzet van methoden is verstandig omdat het meestal een goed doordachte, doorgaande lijn mogelijk maakt. Bovendien biedt deze aanpak leraren veel houvast; de aandacht kan dan gelegd worden op de begeleiding van de leerlingen en niet zozeer op het uitzoeken van de leerinhouden en de daarbij passende werkvormen.

Op de meeste basisscholen worden voor de vakken rekenen en taal de methoden in zijn geheel ingezet én gebruikt. Voor de andere vakken is vaak ook een methode aanwezig, maar deze wordt veelal selectief gebruikt. Door de overladenheid van de inhoud van alle methoden en het accent dat tegenwoordig op rekenen en taal wordt gelegd, komt op die vakgebieden niet alles meer aan de orde. Er treedt verschraving van het onderwijsaanbod op.

Meer samenhang

De overheid en ook de schoolbesturen voeren de eisen op voor het bereiken van de maximale doelen bij de basisvakken taal en rekenen. Op die vakgebieden moet 'alles uit de kinderen' gehaald worden. Op zich is daar niet veel mis mee, maar het gaat in veel gevallen ten koste van de aandacht voor de andere vakken. De methoden zijn dus een goed hulpmiddel maar door de gewijzigde omstandigheden, overmatige aandacht voor de basisvaardigheden en het toetsen, wordt er nu veel meer onderwijstijd aan rekenen en taal besteed. De algemene vorming komt daardoor in de knel.

De Wet op het primair onderwijs (WPO) biedt echter nog steeds een goede mogelijkheid om desondanks het onderwijsprogramma haalbaar te maken. Dat kan door leerinhouden van vakken aan elkaar te koppelen. De wet biedt voldoende mogelijkheden. Voorafgaande aan de opsomming van de vakken die in de basisschool aan de orde moeten komen, geeft de wetgever het volgende aan: 'Het onderwijs omvat waar mogelijk in samenhang.....' (WPO, art. 9, lid 1). Na deze zinsnede volgt een opsomming van de verplichte vakken en leergebieden. Weinig uitgevers maken gebruik van de wettelijke mogelijkheid om vakken in samenhang te behandelen, respectievelijk methoden daarvoor te ontwikkelen.

Ieder schoolvak een eigen thema

Regelmatig zijn er in het onderwijs pogingen geweest op meer samenhang in de vakken te krijgen. Zo hebben sommige onderwijskundigen gepoogd al het onderwijs vanuit het vak Nederlandse taal te organiseren ('Nederlands het centrale vak') of alle zaakvakken te clusteren ('wereldoriëntatie'). Het merendeel van de scholen handhaafde echter de vakkenindeling, zoals die van oudsher is ontstaan. Een poging om meer samenhang in het programma te krijgen was ook de aanpak van het zogenoemde thematisch onderwijs. Het onderwijs wordt in thema's aangeboden. Veelal heeft dit tot gevolg dat de bestaande vakken blijven gehandhaafd en de leerlingen niet met de gebruikelijke vier of vijf vakken per dag worden geconfronteerd, maar met vier of vijf verschillende thema's.

Het thematisch werken, het werken in samenhang, is door iedere afzonderlijke basisschool heen niet gelijk. Zo werken met name de jongste kinderen (kleuters) op veel scholen wel met geïntegreerde thema's. Naarmate de leerlingen ouder worden, wordt er meer programmatisch gewerkt, dat wil zeggen dat er een olopend aantal methoden voor de onderscheiden vakken wordt gebruikt; na groep vijf komen methoden aan bod voor onder andere geschiedenis, aardrijkskunde, natuuronderwijs, drama en muziek.

Geïntegreerd thematisch onderwijs

De laatste jaren wordt, mede door enorme druk vanuit de rijksoverheid, het accent in het basisonderwijs gelegd op het reken- en taalonderwijs. Daarnaast blijft de buitenwacht aandringen om in het onderwijs aandacht te blijven besteden aan heel veel andere waardevolle aspecten van de samenleving. Een goede afweging van wat wenselijk en noodzakelijk is bij de keuze wat er in school geleerd moet worden, is dus

noodzakelijk. Het op de oude voet doorgaan van meer, meer en nog eens meer is uiterst ongewenst.

Alles-in-1 en Alles-Apart

Om meer lijn te krijgen in een evenwichtig onderwijsaanbod is geïntegreerd thematisch onderwijs een enorme uitdaging. Een groot probleem daarbij is dat leraren willen dat alle belangrijke leerinhouden aan bod komen en dat er voldoende concreet lesmateriaal beschikbaar is. Het gaat daarbij dus om de juiste keuze, die naast een goede inhoud ook voor leerlingen/leraren motiverend moet zijn. Bovendien moet de inhoud gedifferentieerd aangeboden kunnen worden.

Er is in de basisschool een onderwijspakket beschikbaar dat, behoudens de vakken rekenen en bewegingsonderwijs (gymnastiek), een integrale aanpak biedt: *Alles-in-1*, alle andere vakken aangeboden in een samenhangend geheel, bestemd voor de groepen 5 tot en met 8, en *Alles-Apart*: de aansluitende taalmethode. Het betreft hier een uitstekend overdachte aanpak van leerinhouden en werkwijzen, concreet uitgewerkt, waarbij ook in verschillende niveaus gewerkt kan worden, dus ook geschikt voor combinatieklassen en heterogene groepen. Doordat niet voor ieder vak een aparte methode aangeschaft hoeft te worden, bespaart het scholen veel kosten.

Aanbevolen voor scholen die hun onderwijsprogramma verantwoord (concreet, geïntegreerd, gedifferentieerd) en kostenbesparend willen aanpakken.

dr. Henk van der Weijden, onderwijspedagoog en oud-inspecteur van het onderwijs.
april 2012